

Donata Petružytė

Grindžiamosios teorijos¹ metodologija: B. Glaser'io ir A. Strauss'o versijų palyginimas²

Santrauka. *Grindžiamoji teorija yra viena iš plačiausiai šių dienų socialiniuose moksluose naudojamų metodologijų. Esminis klausimas, norint ją suprasti ir taikyti, yra skirtumų tarp dviejų pagrindinių grindžiamosios teorijos versijų – B. Glaserio ir A. Strausso – įvardijimas. Šis straipsnis yra skirtas glaustam grindžiamosios teorijos pristatymui bei jos versijų skirtumų analizei. Pirmiausia aptariamas grindžiamosios teorijos atsiradimo kontekstas bei jos savitas indėlis į sociologinių tyrimų metodologiją. Paskui nuosekliai nagrinėjami B. Glaserio ir A. Strausso versijų skirtumai. Pradedama nuo istorinių aspektų (tarp metodo pradinių įvykusios skilties, nulėmusios skirtingų grindžiamosios teorijos atmainų susiformavimą) aptarimo. Trumpai nagrinėjami grindžiamosios teorijos teorinių prielaidų bei vietos tarp kiekybinių ir kokybinių tyrimų klausimai, pagrindinį dėmesį skiriant versijų skirtumams. Galiausiai detaliau aptariami įvairūs procedūriniai neatitikimai. Skirtumų analizė leidžia prieiti išvados, kad dvi grindžiamosios teorijos versijos gali būti traktuojamos kaip iš esmės skirtingos metodologijos.*

Pagrindiniai žodžiai: *grindžiamoji teorija, B. Glaseris, A. Straussas.*

Key words: *grounded theory, B. Glaser, A. Strauss.*

¹ Nėra vieningo sutarimo, kaip *grounded theory* terminą versti į lietuvių kalbą. Tyrimų metodologiją aptariančioje literatūroje galima aptikti tokius variantus: grindžiamoji teorija (Kardelis 2005, 130; Žydzūnaitė 2006, 80), pagrįsta teorija, pagrįstoji teorija (Luobikienė 2006, 58; Ruškus 2004), faktais grįstoji teorija, faktais pagrįsta teorija (Luobikienė 2006, 58), pamatinė teorija (Bitinas 2006, 277; Bruzgelevičienė ir Žadeikaitė 2007, 86), panardintoji teorija (Matematikos ir informatikos instituto doktorantūros „Informatikos mokslo tyrimų metodų ir metodikų“ modulis), grounded teorija (Luobikienė 2006, 58; Telešienė 2007, 76), grounded theory (Vilniaus universiteto sociologijos doktorantūros „Sociologinių tyrimų metodologijos ir metodikos“ egzamino programa; M. Riomerio universiteto Socialinės politikos fakulteto „Mokslinio tiriamojo darbo“ kurso programa ir kt.). Nepublikuotose ir kartais neformaliose diskusijose siūloma šį terminą versti „ižeminta teorija“, „duomenimis grindžiama teorija“, „duomenimis pagrįsta teorija“.

Domintis „grounded theory“ termino vertimais į kitas kalbas, pavyzdžiui, prancūzų, galima pastebėti panašią situaciją. Esama bent kelių skirtingų vertimo variantų, pagal prasmę artimų lietuviškiems: faktais pagrįsta teorija (pranc. *théorie fondée sur les faits* (*Dictionnaire et définition*)), įtvirtinta teorija (pranc. *théorisation ancrée* (Damaris 2001)), empiriškai pagrįsta teorija (pranc. *la théorie à base empirique* (Tidjani 2007; 42)) ir kt. Tačiau kai kurie autoriai siūlo grįžti prie originalių ištakų: „Šios metodologijos pavadinimo vertimai į prancūzų kalbą yra ne tik įvairūs, bet daugeliu atveju dar ir susiję su metodologi-

Įvadas

Grindžiamoji teorija yra kokybinių tyrimų metodas, skirtas teorijos kūrimui. Šio metodo teorinės prielaidos glūdi amerikietiška pragmatizme ir simboliniame interakcionizme. Taip dažniausiai pradedami straipsniai apie grindžiamosios teorijos metodą (GTM). Ilgainiui bestudijuojant mokslinę literatūrą apie šį metodą pradėjo kilti abejonės dėl minėtų teiginių pagrįstumo. Kai kurie autoriai užsimena apie tai, kad GTM nėra tik kokybinių tyrimų metodas, o veikiau bendra socialinių tyrimų metodologija. Be to, kur ne kur paminima, jog GTM pamatas nėra nei simbolinis interakcionizmas, nei jokia kita mikrosociologijos teorija ar socialinių mokslų filosofija. Tai yra visiškai neutralus metodas.

Šie pavieniai teiginiai paskatino giliau panagrinėti GTM literatūrą, ieškant atsa-

kymų į tokius klausimus, kaip: kokia GTM vieta tarp kitų socialinių mokslų metodų? Kokiai tyrimų metodų paradigmai (kiekybinių ar kokybinių) ji priklauso? Su kokiomis sociologijos teorijomis yra siejama šio metodo kilmė? Šių klausimų analizė padėjo pastebėti pamatinius skirtumus tarp istoriškai susiformavusių kelių GTM versijų, kurie, deja, yra ignoruojami daugumoje publikacijų nagrinėjančių GTM ir tai sukelia nemažą painiavą. Mūsų įsitikimu, nesutarimas tarp skirtingų GTM mokyklų, kaip traktuoti šį metodą, kokie yra jo esminiai principai bei procedūros, yra pirmasis klausimas, kurį reikia išsiaiškinti norint teoriškai suprasti GTM bei praktiškai jį naudoti, atliekant socialinius tyrimus. Todėl šis straipsnis ir bus skirtas diskusijos, vykstančios tarp skirtingų GTM mokyklų, aptarimui bei šių mokyklų skirtumų (nuo teori-

jos pritaikymais [...]. Dar daugiau. Daugelis termino *grounded theory* vertimų yra pakankamai diskutuotini ir diskutuojami. Siekdami išvengti įsitraukimo į šią diskusiją, vadovausimės pavyzdžiu tų tyrėjų, kurie išlaikė originalų pavadinimą.“ (Guillemette 2006; 32)

Reikėtų taip pat išigilinti į angliškojo termino prasmę. Vieną tinkamiausių citatų galima rasti pirmosios knygos *The discovery of grounded theory* pradžioje: „Tikime, kad teorijos atradimas duomenų pagalba – ką mes vadiname grindžiamąja teorija – yra didžiausias darbas, su kuriuo susiduria šių dienų sociologija“ (Glaser and Strauss 1967, ix). Analizuojant šią ir kitas B.Glaserio, A.Strausso knygas, straipsnius, kitų autorių publikacijas bei tyrimų ataskaitas akivaizdu tai, ką taikliausiai išreikštų O. Simons ir T.Gregory frazė „grindžiamosios teorijos yra grindžiamos duomenimis“ (angl., „grounded theories are grounded in data“ (2004; 87)). Tai ir yra šios metodologijos esmė: sistemingo ir griežto tyrimo pagalba tyrėjas leidžia iškilti teorijai iš duomenių. „Grounded theory“ reiškia, kad teorija ir kiekvienas žingsnis link jos yra kruopščiai pagrįstas duomenimis.

Taigi „grounded theory“ metodologijos lietuviškam įvardijimui labiausiai tiktų šios žodžio „ground“ prasmės: grįsti, pagrįsti. Todėl, ko gero, prasminga būtų likti prie tokių „grounded theory“ termino vertimų: grįsta teorija, pagrįsta teorija, grindžiama teorija, grindžiamoji teorija. Tai patvirtintų ir K.Kardelio mintis: „Grindžiamąją ji buvo pavadinta dėl to, jog yra grindžiama realia pasaulyje surinktais duomenimis“ (2005; 130). Vis dėlto turbūt šios diskusijos nereikėtų laikyti baigta. Reikėtų ir toliau tęsti vienintelio ir tinkamiausio „grounded theory“ metodologijos pavadinimo vertimo į lietuvių kalbą paieškas.

² Pastaba: trumpesnė šio straipsnio versija publikuojama žurnale *STEPP* (4), Vilnius, VU Specialiosios psichologijos laboratorija, 2007, psl. 124–131.

nių prielaidų iki tyrimo procedūrų ypatybių) trumpam nušvietimui.

Grindžiamosios teorijos atsiradimas. Grindžiamoji teorija kaip revoliucingas metodas

GTM XX a. viduryje pirmą kartą panaudojo ir aprašė du sociologai: B. Glaseris ir A. Straussas. Glaseris atstovavo kiekybinių tyrimų metodologijai, o A. Straussas – kokybinių. Pirmosios GTM knygos – *The Discovery of Grounded theory* (1967) – įvade teigiama: dėl ironiškos karjerų jungties šios knygos autoriai mokėsi atitinkamai Kolumbijoje (primenančioje Lazarsfeldo kiekybinę metodologiją bei Mertonso vidurinio lygmens teoriją) ir Čikagoje (kuri iškart asocijuojasi su praktiškais kokybiniais tyrimais, negriežta metodologija ir neintegruotu teorijų pateikimu; žr. Glaser, Strauss 1967).

Taigi ši ironiška dviejų mokslininkų karjerų jungtis turbūt ir sudarė prielaidas sukurti unikalų sociologinių tyrimų metodą, padėjusį užpildyti „daug rūpesčių keliančią spragą tarp teorijos ir empirinio tyrimo“ (Glaser and Strauss 1967; vii). Čia reikėtų paminėti, jog B. Glaserio ir A. Strausso metodas iškart susilaukė didžiulės sėkmės ir gautinai greitai išplito pasaulyje. Nors pradžioje buvo sukurtas daugiau kaip sociologinių tyrimų metodas, tačiau šiuo metu yra plačiai naudojamas įvairių socialinių ir humanitarinių mokslų tyrėjų: slaugytojų, edukologų, vadybininkų, ekonomistų, socialinių darbuotojų, psichologų, informacinių sistemų, komunikacijos, slaugos, religijos bei politikos mokslų bei įvairių meno sričių atstovų, antropologų.

Grindžiamoji teorija yra laikoma revoliucingu metodu (Charmaz 2000; Walker and Myrick 2006). B. Glaseris ir A. Straussas paneigė XX a. pradžioje tarp sociologų vyravusią nuomonę, jog „mūsų didieji protėviai (Weber, Durkheim, Marx, Veblen, Cooley, Mead, Park ir t.t.) sukūrė pakankamai iškilių teorijų daugeliui socialinio gyvenimo sričių“ (Glaser and Strauss 1967; 10). Buvo manoma, kad šių didžiųjų protėvių palikuonys niekada negalės prilygti jų genialumui. Todėl tuo laikotarpiu daugelyje universitetų teorijų kūrimas buvo visiškai apleistas. O tiems, kurie vis dėlto bandė jas kurti, dažniausiai tekdavo susidurti su negatyviu savo kolegų ir mokytojų nusistatymu (Glaser, Strauss 1967). Todėl daugelis gabių mokslininkų apribojo save, sociologijos katedras ir institutus paversdami vien senųjų teorijų saugyklomis. B. Glaseris ir A. Straussas pateikia vaizdingą palyginimą, jog egzistuoja teorijų kūrėjai tarsi „teorijų kapitalistai“ ir „proletariato“ masė – teorijų tikrintojų. Pastarieji yra mokomi tikrinti savo mokytojų darbus, tačiau ne vadovautis jų pavyzdžiu ir kurti naujas teorijas (Glaser and Strauss 1967; 11).

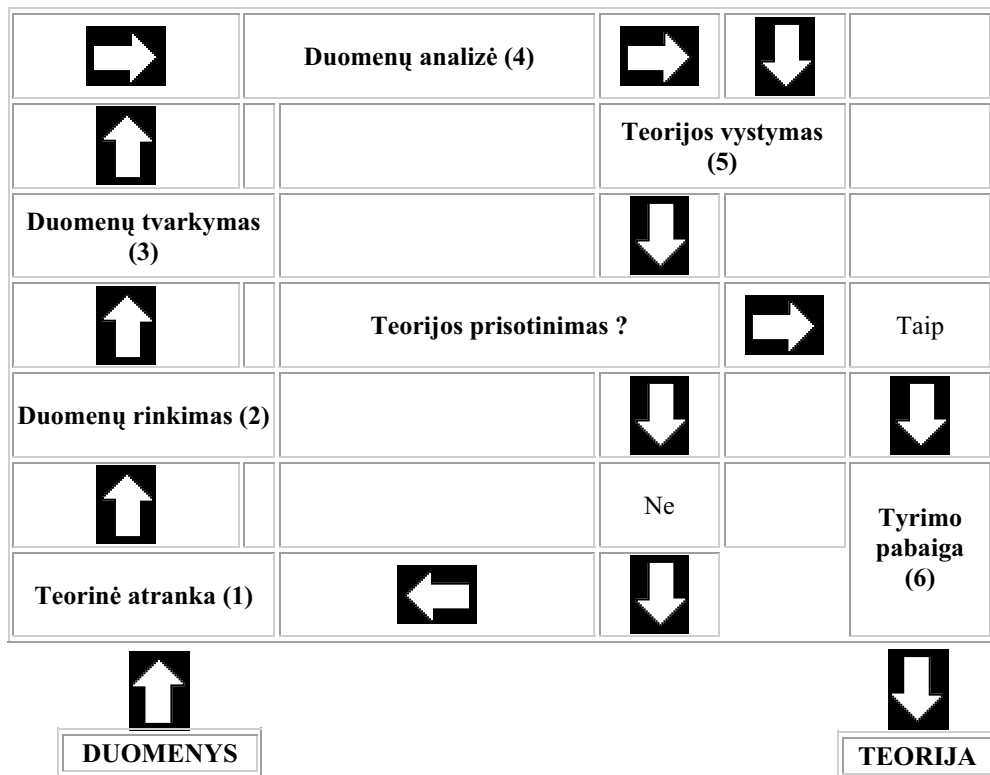
B. Glaserio ir A. Strausso įsitikinimu, „nereikia būti genijum, kad sukurtum naudingą teoriją“ (Glaser and Strauss 1967; viii). Teikia išvystyti kitokią požiūrį į mokslinių tyrimų kanonus, susijusius su atrankos, kodavimo, patikimumo, pagrįstumo, konceptualizavimo, hipotezių kūrimo, įrodymų pateikimo ir kitomis problemomis. GTM ir siekia sukurti tokias mokslinių tyrimų taisykles, kurios tiktų teorijų vystymui remiantis empiriniais duomenimis. Dar daugiau. Tokias – duomenimis grindžiamas – teorijas

autoriai supriešina su teorijomis, kurios yra kuriamos loginės dedukcijos būdu remiantis *a priori* prielaidomis, o ne duomenimis. Jų nuomone, nemaža dalis tokių „didžiųjų“ teorijų dėl jų nepakankamo empirinio pagrįstumo „nėra naudingos nei tyrimams, nei teorinei pažangai, nei praktiniam pritaikymui“ (Glaser and Strauss 1967; 11).

Priešingai, „grindžiamosios“ teorijos paprastai būna nuoseklios ir koncentruotos. Jos atitinka socialinę realybę bei veikia praktikoje, t.y. „suteikia mums reikšmingų

prognозиų, paaiškinimų, interpretacijų“ (Glaser and Strauss 1967; 1). Be to, yra plačiai pritaikomos ir aktualios. Taip yra todėl, kad jos yra plėtojamos iš gausių empirinių duomenų, abstrahavimo ir konceptualizavimo pagalba, kaip pagrindinį instrumentą naudojant nuolatinį ciklišką teorinės atrankos, duomenų rinkimo, nuolatinės lyginamosios analizės ir interpretacijos procesą (1 pav.). Taigi tyrėjai, naudojantys GTM, „užuot kūrę teoriją ir po to sistemingai ieškoję įrodymų jos patvirtinimui, visų pirma

GTM tyrimo procesas

1 pav. GTM tyrimo procesas (Pandit 1996)

imasi rinkti duomenis ir tik tada sistemingai plėtoja teoriją, kylančią iš duomenų“. Tad ne-dvejojant galima teigti, kad „grindžiamoji te-orija metė iššūkį tuo metu dominavusiam lo-giniam-dedukciniam teorijų kūrimo būdai“ (Dey iš Walker and Myrick 2006; 548).

Grindžiamosios teorijos istorija: skirtingų perspektyvų susiformavimas

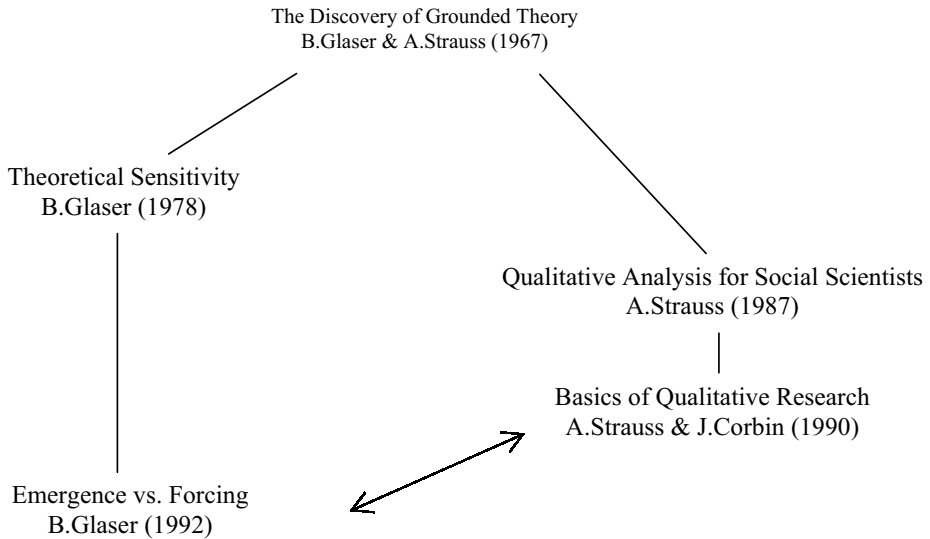
Glaustai ir vienareikšmiškai apibūdin-ti GTM pagrindinius principus, procedūras ir technikas yra ganėtinai keblu. Kaip tei-gia D. Walker ir F. Myrick, GT „yra tyrimų metodas, dėl kurio dažniausiai diskutuoja-ma, ginčijamasi, polemizuojama“ (2006; 547). Daugiausiai painiavos, diskusijų ir ne-sutarimų sukelia metodologinis skilimas tarp dviejų GTM pradininkų: B. Glaserio ir A. Strausso, ir šio skilimo pasekoje susifor-mavusios skirtingos GTM versijos.

„1960 m. Glaseris ir A. Straussas pradėjo bendrą darbą medicinos sociologijos srityje“ (Luobikienė 2002; 65). 1965 m. jie išleido knygą *Awareness of Dying*, kurioje bu-vo paskelbti bendro tyrimo apie mirtis li-goninėse rezultatai. Ši knyga „reprezenta-vo skirtingą empiriškai pagrįstos sociologi-jos stilių“ (Luobikienė 2002; 65). Ji iš karto sulaukė didžiulio pasisekimo. Mokslininkų buvo paprašyta aprašyti tyrimo metodą, kurį jie naudojo savo tyrime. Tad 1967 m. B. Gla-seris ir A. Straussas išleido pirmąją knygą apie GTM, kuri vadinosi *The Discovery of Grounded theory*. Ją taip pat lydėjo didelė sėkmė akademiniam pasaulyje. GTM pradėtas naudoti B.Glaserio ir A.Strausso stu-dentų diplominiuose darbuose, rengiant di-

sertacijas bei įvairiuose sociologinių tyrimų projektuose (Glaser 1978).

Toks darbas paskatino GTM tolimesnį plėtojimąsi. Todėl po 10 metų B. Glaseris išleido dar vieną knygą, skirtą pirmosios knygos atnaujinimui ir supažindinimui su metodo patobulinimais. Dar po 10 metų A. Straussas publikavo savo knygą, skirtą GTM. Netrukus pasirodė dar viena A. Strausso ir jo kolegės J. Corbin knyga apie GTM *Basics of qualitative research* (1990). Anot J. Kendall (1999), ji ir yra laikoma da-bartinių diskusijų dėl GTM pradžia. Jos tei-gimu, A. Straussas ir J. Corbin dirbdami su studentais pastebėjo, kad daugeliui iš jų yra sunku analizuoti duomenis ir kurti nuosek-liai išplėtotas teorijas, naudojant GTM. Tad pajutę poreikį užpildyti metodologinėje li-teratūroje esančią spragą (susijusią su pro-cedūrų, kurių pagalba, iš kokybinių duome-nų, būtų galima kurti prasmingas teorijas, trūkumu) autoriai ir parašė pastarąją kny-gą. Jos pagrindinis tikslas – padėti tyrėjams, naudojantiems GTM, „ypač pradedantie-siems, išmokti nuosekliai konstruoti gilia-s ir nuosekliai teorijas“ (Kendall 1999; 745).

Kaip atsaką A. Strauss'o ir J. Corbin, 1992m. B. Glaseris išleido *Basics of Grounded Theory Analysis: Emergens versus For-cing*, kurioje skyrių po skyriaus sukritikavo A. Strausso ir J. Corbin darbą. Jo teigimu, daugelis jų idėjų yra nesuderinamos su prad-inėmis grindžiamosios teorijos prielaido-mis. Anot jo, A. Strausso ir J. Corbin knygo-je yra pateikiamas konceptualaus aprašymo metodas. Jis yra geras, tačiau netapatus grindžiamosios teorijos metodui. Šio naujo

2 pav. GTM veikalai: B.Glaserio ir A.Straus'o išsiskyrimas (Godkuhl).

sociologinių tyrimų metodo tikslas – konceptualus tiriamo reiškinio aprašymas, paremtas išankstinėmis prielaidomis, bet ne natūraliai iš duomenų išskylančios teorijos atradimas (Glaser 1992).

B. Glaserio knyga davė pradžią daugybei per ateinančius dešimtmečius publikuotų tekstų apie GTM, kurie nušvietė „tai, kas, atrodo, buvo besivystantis metodologinis, mūsų nuomone, paradigminis, skilimas ne vien tik tarp B.Glaserio ir A.Strausso, bet tarp B.Glaserio ir kitų GT tyrėjų“ (Boyчук Duchscher and Morgan 2004; 607). Taigi nuo to laiko tyrėjai, naudojantys GTM, yra įtraukti į B.Glaserio ir Srausso bei jų pasekėjų diskusiją ir turi „grumtis su dviejų perspektyvų teoriniais skirtumais ir jų teikiama nauda“ (Kendall 1999; 745).

Baigiant reikėtų paminėti, jog vėliau

A.Straussas ir J. Corbin publikavo dar porą knygų, o B. Glasseris – dar apie dešimt veikalų, skirtų GTM. A. Straussas niekada nepaskelbė viešo atsakymo į B.Glaserio kritiką.

B. Glaserio ir A. Strausso grindžiamosios teorijos versijų skirtumai

Skaitant B.Glaserio straipsnius susidaro įspūdis, kad jis nori išgryninti klasikinę GTM versiją kaip iš esmės išskirtinį socialinių tyrimų metodą bei „apginti“ jį nuo nuolatinių pertvarkymų, patobulinimų bei pritaikymų kokybiniais tyrimams. Tokius bandymus (kaip A.Strausso ir J. Corbin, K. Charmaz, A. Bryant, E. Guba, Y. Lincoln ir daugelio kitų) jis vadina GTM iškraipymu, redukovimu. B.Glaseris traktuoja juos kaip naujus tyrimų metodus, viso labo

tenaudojančius GTM žargoną ir prisidengiančius jos pavadinimu (Glaser 2004; 14). Todėl klasikinė B. Glaserio GTM versija yra vadinama originaliaja, arba ortodoksine. Tokiame kontekste žymiai reikšmingiau nuskamba J. Boychuk Duchscher ir D. Morgan (2004) teiginys apie paradigminį skilimą, įvykusį ne tik tarp B. Glaserio ir A. Strausso, bet ir tarp B. Glaserio bei daugelio kitų GT tyrėjų. Jie taip pat teigia, kad nepakankamas metodų ištakų bei jų skirtumų supratimas „įamžino aiškumo apie jų savybes stoką“ (Boychuk Duchscher and Morgan 2004; 606). Geresnis jų supratimas, anot D. Walker ir F. Myrick (2006), galėtų mums padėti aiškiau ir tiksliau kalbėti apie GTM.

Teorinės GTM prielaidos

Diskusija dėl teorinių GTM prielaidų nėra išplėtotą. Yra knygų ir straipsnių, kuriuose nagrinėjami atskiri procedūriniai ar kt. grindžiamosios teorijos versijų neatitikimai (Glaser 1992; Annells 1996; Walker and Myrick 2006; Boychuk Duchscher and Morgan 2004; Kendall 1999 ir kt.), tačiau nė vienoje iš jų nėra išsamiau nušviečiami GTM versijų teorinių prielaidų skirtumai. B. Glaseris ir A. Straussas taip pat tik kai kur užsimena apie tai, plačiau nediskutuodami. Vis dėlto, mūsų įsitikinimu, teorinių metodo prielaidų aparimas, kad ir labai trumpas, būtų naudingas. Jis atskleistų jog dvi GTM versijos yra iš esmės besiskiriantys metodai, ne-

paisant to paties pavadinimo ir pagrindinių principų bei procedūrų panašumo.

Mokslinėje literatūroje GTM dažniausiai yra siejama su socialiniu konstruktyvizmu, simboliniu interakcionizmu, pragmatizmu, fenomenologija. Pavyzdžiui, Ch. Goulding teigia, kad GTM užpildė interpretatyvistinei paradigmai priklausančių tyrimų spragą, „išplėtodama simbolinio interakcionizmo atstovų naudojamus metodus“ (Goulding 1999; 4). Vis dėlto panašūs teiginiai nėra visiškai teisingi.

A. Straussas ir J. Corbin savo straipsnyje teigia, jog „grindžiamoji teorija savo teorinį pagrindą kildina iš pragmatizmo (Dewey 1925; Mead 1934) ir simbolinio interakcionizmo (Park ir Burgess 1921; Thomas and Znaniecki 1918; Hughes 1971; Blumer 1969)“ (Strauss and Corbin 1990; 5). Tačiau norint naudoti GTM „nėra būtina priklausyti šioms filosofinėms ir teorinėms orientacijoms“ (Strauss and Corbin 1990; 5). Pakanka svarbiausių jų principų, aktualių GTM taikymui, supratimo (tokių, kaip socialinės realybės nuolatinės kaitos pripažinimas bei determinizmo atmetimas). Taigi A. Strausso versiją, remdamiesi paties autoriaus teiginiais, iš tiesų galime sieti su minėtomis sociologijos teorijomis.

B. Glaseris paneigia GTM ir simbolinio interakcionizmo ar kokios kitos sociologijos teorijos ryšį. „GT yra klaidingai laikoma <...> simbolinės sąveikos metodu“ (Glaser and Holton 2004; (38)). Grindžiamosios teorijos instituto forume³ rašoma:

³ „Grindžiamosios teorijos institutas“ yra interneto pagrindu veikianti organizacija, kurios tikslas – būti išteklį šaltiniu grindžiamąją teoriją naudojančioms tyrėjoms. Nepaisant to, kad grindžiamoji teorija yra naudojama visame pasaulyje, labai sunku rasti mokyklą, kurioje dirbtų žmonės, gerai ją išmanantys. Bū-

„savo naujausiose raštuose B. Glaseris tvirtina, kad simbolinis interakcionizmas nėra GT pagrindas“ (*Symbolic Interactionism, Feminism and Lences*). Dar daugiau. Grindžiamoji teorija nėra metodas kylantis iš kokios nors teorijos pritaikymo. Pati „grindžiamoji teorija yra savarankiška metodo teorija“ (Glaser 1998; 11). Taigi turbūt būtų teisinga pritari J. Boychuk Duchscher ir D. Morgan minčiai, jog dvi GTM versijos „atspindi skirtingas pamatines filosofines paradigmas, todėl atstovauja skirtingas GT koncepcijas.“ (Boychuk Duchscher and Morgan 2004; 611).

GTM padėtis tarp kokybinių ir kiekybinių tyrimų. Tai yra kitas pamatinis klausimas, kurį svarbu aptarti siekiant suprasti ir naudoti tyrimuose GTM. Daugumoje sociologinių tyrimų metodų vadovėlių bei publikacijų, nagrinėjančių kokybinius tyrimus ar, konkrečiai, GTM, teigiama, jog tai yra kokybinių tyrimų metodas. Tačiau toks priskyrimas taip pat nėra visiškai teisingas. Vėlgi painiava kyla dėl dviejų metodo versijų susiformavimo arba, anot J. Boychuk Duchscher ir D. Morgan, pradininkų paradigminės skilties.

A. Straussas ir J. Corbin GTM gretina su kokybiniais tyrimų metodais. Tai atsispindi jų reikšmingiausių publikacijų pavadinimuose: „Kokybinio tyrimo pagrindai: grindžiamosios teorijos vystymo technikos ir procedūros“ (1990), „Kokybinė analizė socialiniams mokslininkams“ (1987). Vienas jų straipsnis yra pradedamas taip: „Naudo-

dami grindžiamąją teoriją kaip pavyzdį, šiame straipsnyje nagrinėsime tris metodologinius klausimus, kurie yra aktualūs visiems kokybiniais metodams“ (Strauss and Corbin 1990; 3). Vienoje savo knygų jie skiria skyrelį kokybinių ir kiekybinių duomenų derinimui. Autoriai teigia: „Kuriant teoriją tiek kokybinės, tiek kiekybinės tyrimų formos turi savitą vaidmenį. Problema ne ta, kurią formą naudoti, bet veikiau ta, koks jų derinys paskatintų teorijos plėtrą“ (Strauss and Corbin 2005; 34). Vis dėlto knygoje nėra plačiau aptariamų kiekybinių duomenų rinkimo, analizės ir panaudojimo ypatybės kuriant grindžiamąsias teorijas. Priešingai, autorių ir jų pasekėjų darbuose, pastebima tendencija kalbėti apie GTM remiantis kokybinių tyrimų paradigma.

B. Glaseris GTM (savąją versiją) įvardija kaip bendrą tyrimų metodologiją, tinkama darbui tiek su kokybiniais, tiek su kiekybiniais duomenimis (interview su B. Glaseriu). Nepaisant to, kad pripažįstama vyraujanti tendencija naudoti kokybinius duomenis, teorijos gali būti kuriamos naudojant ir kokybinius, ir kiekybinius bei įvairius jų derinius; daugeliu atveju yra reikalingos abi duomenų formos (interview su B. Glaseriu). Dar pirmojoje knygoje metodo autoriai paskiria visą skyrį kiekybinių duomenų rinkimo ir analizės ypatybėms GTM. Jie teigia, kad naujas požiūris į kiekybinius duomenis kaip teorijų kūrimo šaltinį „atves prie naujų kiekybinių duomenų analizės mode-

tent dėl šios priežasties ir buvo sukurtas „Grindžiamosios teorijos institutas“. Jis jungia į nuolat augantį pasaulinį tinklą tuos, kurie mokosi grindžiamosios teorijos, tokiu būdu suteikdamas jiems daugiau galimybių. „Grindžiamosios teorijos instituto“ tinklapis: <http://www.groundedtheory.com> (Glaser 1998).

lių ir strategijų, pasižyminčių savitomis taisyklėmis, kurios dar turi būti atrastos. Šie nauji analizės būdai išryškina kiekybinių duomenų turtingumą, kuris, kol dėmesys sutelkiamas į tikrinimą, yra tik implicitiškai numatomas“ (Glaser and Strauss 1967; 186).

Taigi, kaip teigia pats B.Glaseris, GTM yra ypatinga „ribas peržengianti bendroji tyrimų metodologija“ (Glaser and Holton 2004; (17)). Ypatinga ir unikali tuo, kad savo pamatinėmis nuostatomis, tikslais, principais ir procedūromis skiriasi tiek nuo kokybinių (kuo tikslesnio subjektyvių realybių atspindėjimo ir jų aprašymo), tiek nuo kiekybinių (sukurtų teorijų tikrinimo) tyrimų. Naudojant GTM induktyvaus konceptualizavimo ir abstrahavimo pagalba yra sukuriamas savarankiška teorija. Todėl grindžiamosios teorijos lyginimo su fenomenologiniu, etnografiniu, biografiniu ar atvejo tyrimu rezultatas yra paviršutiniškas GT perdirtimas į vieną iš kokybinių duomenų analizės rūšių (Glaser and Holton 2004; (17)).

GTM procedūriniai skirtumai. Šiame skyrelyje aptarsime kai kuriuos B. Glaserio ir A.Strauss'o GTM versijų skirtumus susijusius su konkrečiomis tyrimo duomenų rinkimo ir analizės procedūromis. Šių skirtumų esmę iš B.Glaserio perspektyvos būtų galima apibūdinti remiantis vienos jo knygos pavadinimu: iškilimas priešpriešiais forsavimą (angl. *emergence versus forcing*). „Nepaliaujamas teorijos iškilimo iš duomenų pabrėžimas yra subtili ypatybė, skirianti B.Glaserio požiūrį į GT nuo kitų tyrėjų amžininkų“ (Boyчук Duchscher and Morgan 2004; 606). Kaip teigia J.Kendall (1999), A.Straussas ir J.Corbin norėjo suteikti kon-

kretesnes priemones naujokams, kad jie galėtų geriau suprasti GTM ir lengviau jį pritaikyti. Šios priemonės atspindi daugelio žmonių mąstymo būdą, kuomet siekiama paaiškinti kokį nors fenomeną. Todėl jų naudojimas kuriant teoriją turėtų tik palengvinti natūralų mąstymo procesą ir taip padėti tyrėjui geriau ir greičiau suprasti realaus pasaulio kompleksškumą.

Tačiau B.Glaseris kritikuoja A.Straussą teigdamas, kad savo siūloma tyrimo logika jis kliudo atrasti tai, kas iš tiesų vyksta tiriamojoje srityje. Be to, kiekviename žingsnyje naudodamas išankstinėmis nuostatomis paremtas priemones (klausinėjimo technikas, analitines schemas, diagramų formas ir kt.) forsuoja duomenis. Tai apsunkina ar net iš viso užkerta kelią grindžiamosios teorijos natūraliam iškilimui iš duomenų (Glaser 1992). B.Glaseris teigia, kad kiekvienas, kuris nori naudoti GTM, jeigu jis paprasčiausiai yra kantrus ir pasiruošęs „praleisti laiką“ su duomenimis, savaime iškilis esminės kategorijos ir pati teorija (Glaser and Holton,2004; (24)). Vienintelis dalykas, kurio siekia B.Glaseris, tai sukurti taisykles, apsaugančias tyrimo duomenis ir iš jų iškylančią teoriją nuo išankstinių nuostatų primetimo, dirbtinumo ir forsavimo. Todėl B.Glaserio GTM versijai būdingas tam tikras procedūrinis paprastumas ir lankstumas. Priešingai, A.Strausso ir J.Corbin versijai – pagalbinių technikų naudojimas, sudarantis sudėtingumo įspūdį.

Prieš pradėdamas kiek konkretesnę skirtumų analizę norėtušį trumpai aptarti vieną pastabą susijusią su B.Glaserio ir A.Strausso naudojama kalba. Abiem GTM

1 lentelė. GTM kodavimo procedūros: B.Glaserio ir A.Strausso versijos

GTM kodavimo procedūros

B. GLASERIO VERSIJA	
Substanty- vūs kodavimas	Atviras kodavimas
	Atrankinis kodavimas
Teorinis kodavimas	

A. STRAUSS'Ų VERSIJA
Atviras kodavimas
Ašinis kodavimas
Atrankinis kodavimas

versijoms būdingi tie patys terminai: kodavimas, nuolatinė lyginamoji analizė, teorinė atranka, memų rašymas ir kt. Taip pat labai panašūs tyrimo proceso elementai ir jų seka: duomenų rinkimas, kodavimas, lyginimas, kategorijų išskyrimas, teorinė atranka, esminės kategorijos vystymas, teorijos kūrimas. Problema ta, kad dėl šių kalbos ir tyrimo proceso panašumų bet kokia diskusija apie dviejų versijų skirtį tampa labai paini, nes paviršiniame lygmenyje nėra lengvai atpažįstamų skirtumų. Tačiau svarbiausi neatitikimai yra „susiję ne su kalba ar bendraisiais tyrimo procesais, bet su tuo, kaip tie procesai yra vykdomi. Be to, šie procesai „atspindi skirtingas metodologines prielaidas, kurios turi būti nušviestos ir suprastos, jeigu mes norime kompetentingai rinktis“ (Walker and Myrick 2006; 550) tarp skirtingų metodų.

Lengviausiai pastebimas, labiausiai apčiuopiamas ir dažniausiai nagrinėjamas skirtumas tarp B.Glaserio ir A.Strausso – yra duomenų kodavimas. Kodavimas yra duomenų analizės procedūra bei pamatinis teorijos kūrimo etapas. Žemiau pateiktos len-

telės akivaizdžiai parodo skirtumus tarp B.Glaserio ir A.Strausso bei J.Corbin naudojamų kodavimo technikų.

Glaseris padalija kodavimą į dvi dalis: substantyvųjį ir teorinį. *Substantyviojo kodavimo* metu conceptualizuojama surinkta empirinė medžiaga. Pirmą šio etapo dalis – *atviras kodavimas*. Tai „pasinėrimas į duomenis“, „duomenų atvėrimas“ koduojant kiekvieną eilutę. Atviro kodavimo rezultatas – gausybė substantyvių kategorijų ir jų savybių. Šis kodavimo etapas baigiamas, kai pradeda ryškėti esminė kategorija (geriausiai paaiškinanti tyrimo problemą ir pagrindinį tiriamųjų rūpestį), susijusi su kaip įmanoma daugiau kitų kategorijų. Tuomet pradedamas *atrankinis kodavimas*. Jo metu koduojami tik tie kintamieji, kurie yra pakankamai reikšmingai susiję su esmine kategorija ir jos savybėmis. *Teorinis kodavimas* prasideda pasibaigus atrankiniam, kai pradeda ryškėti kategorijų schema. Jo metu conceptualizuojami substantyvieji kodai pakeičiant juos į teorijos lygmenį, t.y. kodai bei jų tarpusavio ryšiai apjungiami į hipotezes ir integruojami į vientisą teoriją. B.Glaseris

šiam etape pateikia 18 kodavimo šeimų – modelių galinčių padėti „supinti“ išskaidytus duomenis į taupią teoriją. Pažymėtina, kad „patys duomenys turi nulemti, kokia kodavimo šeima geriausiai atitinka duomenis“ (Noble 2002; 83).

A. Straussas ir J. Corbin išskiria tris kodavimo etapus: atvirą, ašinį ir atrankinį. *Atviras kodavimas* yra analitinis procesas kurio metu iš duomenų išskiriamos koncepcijos, jų savybės bei dimensijos. Tai duomenų „skaidymo“, nagrinėjimo, lyginimo, konceptualizavimo ir kategorizavimo procesas. *Ašinis kodavimas* yra kitas etapas, savo pradžią išipinantis į atvirąjį kodavimą; t.y. tarp šių dviejų etapų nėra aiškios ribos. Jo metu kategorijos yra siejamos pagal jų savybes ir dimensijas. Atliekant ašinį kodavimą naudojamos procedūros⁴, kurių pagalba atviro kodavimo metu išskaidyti duomenys surenkami į naują visumą. Tai atlikus pereinama prie *atrakinio kodavimo*. Tai procesas, kurio metu išskiriama aukštesnio abstrakcijos lygmens esminė kategorija. Atsižvelgiant į ją kitos kategorijos integruojamos į vientisą teoriją. Šiame etape tyrimo rezultatai įgyja teorijos formą.

Aukščiau apibendrintai išdėstyti duomenų kodavimo metodai nepakankamai aiškiai atskleidžia dviejų GTM versijų skirtingumą, todėl yra reikalingas specialus jų nagrinėjimas. Dabar glaustai aptarsime

konkrečius skirtumus remdamiesi D. Walker ir F. Myrick (2006) straipsniu.

Atviras kodavimas. Nors abiejų versijų duomenų analizės procesas pradedamas atviro kodavimu, jis apibrėžiamas kiek skirtingai. B. Glaserio versijoje pirmo etapo metu turi būti išskirtos kategorijos ir jų savybės. O A. Strausso – kategorijos, jų savybės ir dimensijos. Taigi skirtumas yra požiūris į dimensijų svarbą. Dimensija yra intervalas, kuriame varijuoja kategorijos savybės⁵. Šis skirtumas yra svarbus, nes B. Glaseris dimensijų nustatymą priskiria teorinio kodavimo etapui. Negana to, laiko jį nebūtinu; tai tik viena iš 18 kodavimo šeimų. Jo teigimu, dimensijų išskyrimas pradiniam analizei etape forsuoja duomenis, nes remiamasi prielaida, kad kategorijų savybės turi turėti dimensijas ir tos dimensijos yra reikšmingos. Kitaip tariant, tokia pozicija gali paklaidinti tyrėją atitraukdama jį nuo esminės GTM nuostatos – konceptualizuoti tik tai, kas kyla iš duomenų.

Etapų eiliškumas. Atrodo, kad B. Glaserio versijos teorinis kodavimas (III etapas) iš dalies atitinka A. Strausso ašinį kodavimą (II etapą). O abiejų versijų atrakinio kodavimo etapai bent iš pirmo žvilgsnio atrodo panašūs. Kitaip tariant, B. Glaseris siūlo pirma išskirti esminę kategoriją, o paskui ją remiantis susieti kitas kategorijas į vientisą schemą. O A. Straussas, atvirkšč-

⁴ Tai vadinamoji *kodavimo paradigma*, kurios sudėtinės dalys: *fenomenas* (respondentams reikšmingiausias įvykis ar problema); *sąlygos* (aplinkybių, kuriomis atsiranda fenomenas, aibė); *veiksmai ir sąveikos* (įprastinės strateginės individų ir grupių reakcijos į problemas ir įvykius atsirandančius tomis aplinkybėmis); *pasekmės* (veiksmų ir sąveikų išdavos) (Strauss ir Corbin 2005).

⁵ Pavyzdžiui, jei kategorijos savybė yra „atstumas“, tai jos dimensijos bus nuo „trumpo“ iki „ilgo“.

čiai, pirma visas kategorijas susieja į schemą, o paskui išskiria jas apibendrinančią esminę kategoriją.

Ašinis kodavimas. Pagrindinis nesutarimo objektas yra A.Strausso ir J. Corbin pasiūlyta ašinio kodavimo procedūra. A.Straussas ir J.Corbin teigia, kad naudodami kodavimo paradigmą tyrėjai gali išmokti mąstyti kompleksiščiau, sistemingiau ir tiksliau. Jų įsitikinimu, ji atspindi ir palengvina daugelio žmonių natūralų priežasties-pasekmės mąstymo būdą, kuomet siekiama paaiškinti, kaip ir kodėl vyksta koks nors reiškinys. Be to, ji padeda fiksuoti realiam socialiam gyvenimui būdingą kompleksškumą (Strauss and Corbin 2005; Kendall 1999). B. Glaseris kritikuoja tokią poziciją, sakydamas, kad ašinio kodavimo naudojimas taip pat yra išankstinių nuostatų primetimas duomenims ir jų forsavimas. Kodavimo paradigma – iš anksto sugalvota, o ne iš duomenų išplaukianti schema. B.Glaseris pateikia 18 kodavimo šeimų, tarp kurių kodavimo paradigma yra tik viena (greitinama su 6C). Jos yra pateikiamos tik kaip pavyzdžiai, nes duomenys gali suformuoti naują konceptualią kategorijų schemą, kuri neatitiks nė vienos iš nurodytų kodavimo šeimų. Kodavimo paradigma, anot B.Glaserio, varžo tyrėjo laisvę bei trukdo natūraliam

ryšių tarp kategorijų bei visos teorijos iškilimui.

Pagalbinių analitinių priemonių naudojimas analizės metu arba teorinio jautrumo samprata. Abu pradininkai kalba apie teorinį jautrumą. Tai yra gebėjimas mąstyti apie duomenis teoriškai ir konceptualiai, kartu išlaikant jautrumą duomenyse atsispindintiems realybės procesams. Tačiau skiriasi B.Glaserio ir A.Strausso jam suteikiama svarba bei požiūriai į tai, kaip tai pasiekti. A.Straussas ir J.Corbin teigia, kad teorinis jautrumas pasiekiamas naudojant specifines analitines priemones (klausinėjimą, žodžių, frazių ir sakinių analizę, darant priartinančius ir nutolinančius palyginimus, „flip-flop“⁶ ir raudonos vėliavos⁷ technikas). Kaip minėta, jie siūlo naudoti įvairias kompleksiškas priemones kaip natūralaus žmogiško mąstymo proceso palengvinimą. B. Glaseris teorinį jautrumą laiko vienu iš pačių svarbiausių GTM elementų. Tam reikalingi specifiniai tyrėjo bruožai, polinkiai ir įgūdžiai. Pavyzdžiui, gebėjimas konceptualizuoti ir atrasti abstrakčius ryšius, įgūdis išlaikyti analitinį atstumą, painiavos ir neaiškumo toleravimas, atvira ir neprimetanti nuostata ir t.t. B. Glaseris įsitikinęs, kad tokie tyrėjai gali būti teoriškai jautrūs paprasčiausiai pasinerdami į duomenis. „Privers-

⁶ „Flip-flop“ technika – tai koncepcijų vartymas, apvertimas aukštn kojom, išvirkščias išvertimas ir pan., siekiant išgauti skirtingas perspektyvas į įvykį ar objektą. Kitaip tariant, tai priešingybių ir kraštutinių mū paieška, kurios tikslas – išryškinti reikšmingas koncepcijos savybes (Strauss, Corbin 2005).

⁷ Raudonos vėliavos technika yra būdas sumažinti išankstinių nuostatų įtaką. „Kai išgirstame žodžius „visada“, niekada“, jie turi mūsų mintyse iškelti raudoną vėliavą“ (Strauss, Corbin 2005). Reikia suprasti, kad jie tėra vienas taškas kontinuume. Būtina įsigilinti ir apmąstyti kitas dimensines variacijas, tokias kaip „kartais“, „dažnai“, ir pan. To reikia, kad daugelio teiginių ir situacijų nelaikytume savaime suprantamais.

tiniai klausimai ir kaprizingos technikos nereikalingos, jei leidžiama duomenims kalbėti“ (Walker and Myrick 2006; 553).

Esama ir kitų skirtumų. Pavyzdžiui, J.Boyчук Duchscher ir D.Morgan atkreipia dėmesį į *memų rašymo* skirtumus. Memos (pastabos, užrašai) yra duomenų analizės priemonė naudojama lygia greta su kodavimu: nuo pirmųjų duomenų analizės iki teorijos rašymo. B.Glaseris memas apibrėžia kaip teorines pastabas apie duomenis, kategorijas bei jų savybes ir jų tarpusavio ryšius (Glaser and Holton 2004). Tai esminis etapas kuriant teoriją, atskiriantis GT nuo kokybiniam tyrimams būdingos analizės, nes rašant memas pereinama nuo aprašymo prie konceptualizavimo. A.Straussas ir J.Corbin, memas apibrėžia kaip įvairių tipų ir formų užrašus, vaizduojančius santykius tarp kategorijų kuriuos sudaro analizės rezultatai bei nuorodos tyrėjui (Strauss and Corbin 2005). Jos yra konceptualios; labiau vizualines nei rašytines (dažnai naudojamos kaip diagramos, schemas ir pan.).

A.Straussas ir J.Corbin išskiria tris jų tipus: kodų memas, teorinės memas ir darbines memas. Be to, kalba apie logines ir integruojančias diagramas, kurias galima naudoti šiame etape. Plačiau jų neaptarsime. Tai buvo svarbu paminėti, kad aiškiau suprastume skirtumą tarp B.Glaserio ir A.Strausso versijų. Akivaizdu, kad A.Straussas ir šiame etape siūlo daugiau konkrečių, tipizuotų, techninių priemonių. B.Glaserio versijos šalininkai tokį požiūrį laiko redukcionistiniu bei fragmentuojančiu (Boyчук Duchscher and Morgan 2006). Jie mano,

kad tokios technikos gali suklaidinti tyrėją, paskatindamos didesnę dėmesį skirti teisingam metodo naudojimui, o ne siekimui suprasti, kas iš tiesų vyksta duomenyse. Anot jų, šitaip teorinis konceptualizavimas pakeičiamas išankstinėmis prielaidomis paremtu konceptuali aprašymu.

Dar vienas J.Boyчук Duchscher ir D.Morgan (2006) nurodomas skirtumas yra susijęs su *teorine atranka*. Tai taip pat vienas svarbiausių tyrimo proceso elementų, išskiriančių GTM iš kitų metodų. Teorinė atranka reiškia, kad iš anksto nėra žinoma, kiek ir kokių duomenų šaltinių reikės tyrimo atlikimui. Gavus pirmus duomenis jie yra analizuojami. Pagal išskylančias kategorijas renkami kiti duomenys, analizuojami ir vėl iš naujo renkami ir t.t. Tai daroma tol, kol prisotinamos kategorijos ir visa teorija. B.Glaseris teorinę atranką apibūdina šitaip: tai procesas, kurio metu „tyrėjas kartu renka, koduoja ir analizuoja duomenis bei sprendžia, kur ir kokių duomenų toliau ieškoti tam, kad vystytų išskylančią teoriją“ (Glaser 2004; (52)).

Plačiau nenagrinėsime B.Glaserio teorinės atrankos sampratos. Pakaks paminėti, jog duomenų rinkimo kontrolę jis visiškai patiki išskylančiai teorijai, įsitikinęs, kad tyrėjo gebėjimų ir įgūdžių, jo kruopštaus darbo ir kantrybės dėka tikrai iškils idėjos, duosiančios tinkamą kryptį tolimesniam tyrimui. A.Straussas ir J.Corbin teorinę atranką apibrėžia kiek kitaip. Tai „konceptijų išskylančių iš teorijos vedamas ir „lyginimo“ idėja paremtas duomenų rinkimas, kurio tikslas ieškoti vietų, žmonių ar įvykių, padidinsiančių galimybes atrasti konceptijų va-

riacijas bei kategorijų savybių ir dimensijų įvairovę ir gausą“ (Strauss and Corbin 2005; 201). A.Straussas ir J.Corbin sukuria teorinės atrankos procedūras atskirai kiekvienam kodavimo etapui. Taigi vėl galime pastebėti, jog A.Strausso versija ir šiuo atžvilgiu yra techniškesnė. B.Glaserio kritika tokia pati: nuolatinis siūlymas naudoti pagalbinės technikas mažina tyrėjo laisvę, skatina dirbtinumą, didina išankstinių nuostatų įtaką bei kliudo teorijos atradimui (o ne jos sukonstravimui).

Šie skirtumai taip pat pasireiškia ir smulkesniuose tyrimo elementuose. Pavyzdžiui, požiūris į *duomenų* (interview, stebėjimo) *audio ir video įrašus*. A.Straussas ir J.Corbin atskirai neaptaria šio klausimo, traktuoja taip kaip kiti kokybinių tyrimų atstovai. B.Glaseris rekomenduoja neįrašinėti duomenų. Jo teigimu, klausant interview ar stebint pakanka selektyvaus pobūdžio užrašų. Jei duomenys bus įrašinėjami, o pasakui detalai transkribuojami, tyrėjas sugaiš daug laiko šiam darbui (pagal Glaser 2004; (41)). Be to, duomenų analizės ir interpretacijos metu atsirast pavojus, siekti tikslaus jų atspindėjimo, kuris vėliau nuves į detalių aprašinėjimą. O GTM tikslas – konceptualizavimas. Kita vertus, kai kurie B.Glaserio versiją naudoję tyrimai savaip pritaiko šią rekomendaciją. Pavyzdžiui, B. Dick

(2000) siūlo klausant interview vesti selektyvius užrašus bei tuo pačiu įrašinėti. Vėliau, jei iškyla poreikis, galima perklausyti įrašo ir papildyti užrašus.

Kitas pavyzdys – požiūris į *kompiuterinių kokybinių duomenų analizės programų* naudojimą. A.Straussas ir J.Corbin tam pritaria. Jų teigimu, tinkamiausias yra ATLAS ir NUDIST programos. Jos yra pakankamai sudėtingos ir pritaikytos teorijos kūrimui. H.Legeiwe – vienas iš ATLAS kūrėjų – pasakoja, kad A.Straussas reikšmingai prisidėjo prie programinės įrangos sistemų, tinkamų kokybinių duomenų analizei, idėjos vystymo bei pirmasis išbandė jų sukurtą ATLAS prototipą (Legeiwe; Strauss and Corbin 2005; 276). B.Glaseris nepritaria tokių programų naudojimui argumentuodamas, kad jos apriboja tyrėjo kūrybiškumą, pateikdamos, nors ir įvairias, tačiau ribotas, kompiuterines duomenų analizės ir interpretacijos priemones (kodavimo, memų rašymo, diagramų braižymo ir kt.).

Skirtumų yra ir daugiau (požiūris į teorijos tikrinimą, literatūros vaidmuo ir kt.). „Norint išnagrinėti visus skirtumus tarp B.Glaserio ir A.Strausso reikėtų ištisos knygos“ (Walker and Myrck 2006; 550). Baigiant straipsnį norėtųsi pacituoti J.Kendall – tyrėją savo tyrimuose išbandžiusią ir B.Glaserio, ir A.Strausso siūlomus metodus⁸. Ji tei-

⁸ Rengdama savo disertaciją (slaugos srityje), J.Kendall naudojo B.Glaserio GTM versiją. „Glaserio požiūris pasirodė nepaprastai sunkus, dėl apibrėžtų procedūrų ir operacinių žingsnių trūkumo“ [J.Kendall, 1999; 750]. Apgynusi disertaciją, naujame tyrimo projekte ji nutarė remtis A.Strausso ir J.Corbin versija, tikėdamasi, kad pastaroji suteiks daugiau pagalbos ir jai nereikės dėti tiek sekinančių pastangų. A.Strausso ir J.Corbin požiūris atrodė prieinamas, naudingas, ir galintis palengvinti sisteminimą, aprašymą ir konceptualizavimą. Tačiau, tyrimui einant į pabaigą, ji nutarė pakartotinai analizuoti visus duomenis remdamasi B.Glaserio siūlomais metodais.

gia: „Prieš pradėdant grindžiamosios teorijos duomenų rinkimą ir analizę reikia aiškiai suvokti, koks yra tyrimo tikslas, ir, ar tyrimo klausimas yra tinkamas grindžiamosios teorijos [metodo] naudojimui. A. Strausso ir J. Corbin (1990) požiūris yra nuostabus konceptualaus aprašymo metodas [...]. Tačiau aprašymas, koks konceptualus jis beatrodytų, vis viena tėra aprašymas. Sunkiausia grindžiamosios teorijos analizės dalis yra perėjimas nuo aprašymo prie konceptualizavimo ir teorizavimo. Konceptualus mąstymas ir rašymas apie duomenis reikalauja laiko. Aprašinėti – daug lengviau. [...] Vienas grindžiamosios teorijos požiūris nebūtinai yra geresnis negu kitas. Apsisprendimas, kurį požiūrį naudoti priklauso nuo tyrimo tikslo: aprašymas tai ar konceptualizavimas“ (Kendall 1999; 755–6).

Perfrazuojant A. Strausso ir J. Corbin mintį būtų galima teigti, kad grindžiamoji teorija yra „ir mokslas, ir menas“ (2005). „Galbūt paprasčiausiai A. Straussui tai daugiau mokslas, o B. Glaseriui – daugiau menas“ (Walker and Myrick 2006; 558).

Epilogas

A. Straussas ir J. Corbin (1994; 277) teigia, jog grindžiamosios teorijos „metodas dabar rizikuoja tapti madingu“. Tai „galbūt plačiausiai šių dienų socialiniuose moksluose naudojama metodologija“ (Glaser 2001; iii). Praėjus 40 metų nuo grindžiamosios teorijos „atradimo“, daugelis pradininkų veikalų leidžiami pakartotinai (Glaser 1998; 19). Galbūt viena iš tokio populiarumo priežasčių yra ta, kad grindžiamoji teorija yra

„kompleksiškas procedūrų, technikų ir prielaidų, susijusių su praktinės teorijos atradimu, paketas (Walker and Myrick 2006; 557), „vienintelė metodologija, vedanti tyrėją nuo to momento, kai jis įžengia į tyrimo lauką, iki galutinio projekto parengimo“ (Glaser 1998; 14). Antra vertus, tyrėjai, naudodami savo darbuose GTM, jaučiasi darą kažką kūrybingo, originalaus, aktualaus ir prasmingo. Ir tai labai motyvuoja (Glaser 1999). Savo pirmosios knygos įvade B. Glaseris ir A. Straussas teigia: mėginame „paskatinti visus sociologus atrasti grindžiamąją teoriją: nuo tų, kurių karjeros yra disertacijos rengimo etape, iki profesorių, jau pasitraukusių iš aktyvios veiklos“ (Glaser and Strauss 1967; 7).

Išvados

Dvi pagrindinės versijos – B. Glaserio ir A. Strausso – turi tą patį *grindžiamosios teorijos* pavadinimą. Svarbiausi terminai, principai ir elementai bei tyrimo procesas yra labai panašūs, o daugeliu atžvilgiu beveik vienodi. Dažniausiai įvairiose publikacijose bei tyrimų vadovėliuose dvi versijos nėra atskirai aptarimos.

Šiame straipsnyje pateikta procedūrinių skirtumų analizė atskleidė, jog A. Strausso versija yra techniškesnė negu B. Glaserio. Pirmasis pateigia daugiau konkrečių priemonių, palengvinančių darbą įvairiuose tyrimo etapuose, teigdamas kad jos atitinka įprastinį žmogaus mąstymo būdą. O B. Glaseris šias priemones laiko esminių GTM principų pažeidimu, kuris neleidžia pasiekti galutinio GTM tikslo – atrasti te-

oriją iš duomenų, tiesiog leisti jai iškilti. Įvertinus šiuos skirtumus galėtume teigti, kad galbūt tai yra paprasčiausiai skirtingas požiūris į tyrimo įgyvendinimą. Kiekvienas tyrėjas gali rinktis sau priimtinesnį požiūrį. Kaip teigia Y.H.Jeon, vieni „palaiko A.Strausso planingą požiūrį, tvirtindami, jog jis suteikia tikslią seką tyrimo procedūroms, daugelis kitų komentatorių argumentuoja, kad A.Strausso ir J.Corbino preskriptyvumas bei orientacija į procedūras iš tiesų užkerta kelią kūrybiškumui ir lankstumui, kurių vaidmuo atrandant teoriją yra esminis“ (Jeon 2004; 254).

Vis dėlto bandymas atsakyti į gilesnius klausimus, t.y. išsiaiškinti GTM teorines prielaidas bei vietą tarp kiekybinių ir kokybinių tyrimų, parodė, kad B.Glaserio ir A.Strausso versijos iš tiesų gali būti laikomos visiškai skirtingais metodais. A.Strausso versija – iš pragmatizmo ir simbolinio interakcionizmo kylanti kokybinių tyrimų metodologija. B.Glaserio – atskira tyrimų metodologija, peržengianti kiekybinių ir kokybinių tyrimų paradigmu skyrimo ribas, ir tuo pačiu savarankiška šią metodologiją pagrindžianti teorija.

LITERATŪROS ŠARŠAS

Anells, Merilyn. 1996. “Grounded Theory Method: Philosophical Perspectives, Paradigm of Inquiry, and Postmodernism”, *Qualitative Health Research* 6(3): 379-393.

Bitinas, Bronislovas. 2006. *Edukologinis tyrimas: sistema ir procesas*. Vilnius: Kronta.

Boychuk Duchscher, Judy and Morgan, Debra. 2004. “Grounded Theory: Reflections on the Emergence vs. Forcing Debate”, *Journal of Advanced Nursing* 48(6): 605-612.

Bruzgelevičienė, Ramutė ir Žadeikaitė, Loreta. 2007. „Dokumentinis tyrimas kaip socialinio kokybinio tyrimo metodas“, *Pedagogika* 86: 82-89.

Charmaz, Kathy. 2000. “Grounded Theory: Objectivist and Constructivist Methods” in Denzin, Norman and Lincoln, Yvonna (eds.) *Handbook of Qualitative Research* (2nd ed.). Thousand Oaks, California: Sage Publications: 509-535.

Damaris, Rose. 2001. Retour sur les méthodologies de recherche féministes: document de travail. Prieiga internete: http://www.swc-cfc.gc.ca/pubs/pubspr/revisiting/revisiting_3_f.html.

Dick Bob. 2002. Grounded Theory: a Thumbnail Sketch. Prieiga internete: <http://www.scu.edu.au/schools/gcm/ar/arp/grounded.html>.

Dictionaire et definition. Prieiga internete: <http://costkiller.net/dictionnaire/grounded-theory.htm>.

Glaser, Barney. 1998. *Doing Grounded Theory: Issues and Discussions*. Mill Valley, California: Sociology Press.

Glaser, Barney. 1992. *Emergence vs. Forcing: Basics of grounded Theory Analysis*. Mill Valley, California: Sociology Press.

Glaser, Barney. 1999. “The Future of Grounded Theory”, *Qualitative Health Research* 9(6): 836-845.

Glaser, Barney. 2001. *The Grounded Theory Perspective: Conceptualization contrasted with Description*. Mill Valley, California: Sociology Press.

Glaser, Barney. 1978. *Theoretical Sensitivity: Advances in Methodology of Grounded Theory*. Mill Valley, California: Sociology Press.

Glaser, Barney. 2004. “Naturalist Inquiry and Grounded Theory” Forum: Qualitative So-

cial Research 5(1). Prieiga internete: <http://www.qualitative-research.net/fqs-texte/1-04/1-04glaser-e.htm>.

Glaser, Barney and Holton Judith. 2004. Remodeling Grounded Theory. Forum: Qualitative Social Research 5(2). Prieiga internete: <http://www.qualitative-research.net/fqs-texte/2-04/2-04glaser-e.htm>.

Glaser, Barney and Strauss, Anselm. 1967. *The Discovery of Grounded Theory: Strategies for Qualitative Research*. New York: Aldine de Gruyter.

Goldkuhl, Göran. The GT Debate: the Position of MGT. Prieiga internete: <http://www.ida.liu.se/~gorgo/pres/MGTinGTdebate.pdf>.

Goulding, Christina. 1999. Grounded Theory: some Reflections on Paradigm, Procedures and Misconceptions. Prieiga internete: http://www.wlv.ac.uk/PDF/uwbs_WP006-99%20Goulding.pdf.

Guillemette, François. 2006. „L'approche de la Grounded Theory; pour innover?“, *Recherches qualitatives* 26(1): 32-50. Prieiga internete: [http://www.recherche-qualitative.qc.ca/numero26\(1\)/fguillemette_ch.pdf](http://www.recherche-qualitative.qc.ca/numero26(1)/fguillemette_ch.pdf)].

Interviu su Barney Glaser'iu. Prieiga internete: <http://www.groundedtheory.com/rams/gt1.ram>.

Jeon, Yun-Hee. 2004. "The Application of Grounded Theory and Symbolic Interactionism" *Scandinavian Journal of Caring Sciences*.18(3): 249-256.

Kardelis, K zstutis. 2005. *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Šiauliai: Liucijus.

Kendall, Judy. 1999. "Axial Coding and Grounded Theory Controversy" *Western Journal of Nursing Research* 21(6): 743-757.

Luobikienė, Irena. 2002. *Sociologinių tyrimų metodika*. Kaunas: Technologija.

Luobikienė, Irena. 2006. *Sociologinių tyrimų metodika*. Kaunas: Technologija.

Matematikos ir informatikos instituto doktorantūros „Informatikos mokslo tyrimų metodų ir metodikų“ modulis. 2007. Prieiga internete: http://www.mii.lt/files_caplinsk_informat_metodika.doc.

M.Riomerio Universiteto Socialinės politikos fakulteto „Mokslinio tiriamojo darbo“ kurso programa. 2006. Prieiga internete: http://www.mruni.lt/mru_lt_dokumentai/centrai/testiniu_studiju_centras/studiju_tvarkarastis/MTD%20konspektai.neakiv%5B1%5D.pdf.

Noble G.I. 2002. *Managing Synergetic Momentum: a Grounded Theory of the Management of Public-Private Partnerships: PhD Thesis*. University of Wollongong, Australia.

Pandit, Naresh. 1996. The Creation of Theory: a Recent Application of the Grounded Theory Method. *The Qualitative Report* 2(4):1-13. Prieiga internete: <http://www.nova.edu/ssss/QR/QR2-4/pandit.html>.

Ruškus, Jonas ir Daugėla, Marius. 2004. „Socialinio fizinės negalios vaizdinio lietuvs žiniasklaidoje (laikra ciuose) struktūra ir kryptingumas“, *Ugdymas. Kūno kultūra. Sportas* (52): 49-60.

Simons, Odis and Gregory, Toni. 2004. „Grounded action: Achieving optimal and sustainable change“, *The Grounded Theory Review* 4(1): 87-112.

Symbolic Interactionism, Feminism and Lences. 2006. Grounded Theory Institute Forum. Prieiga internete: <http://www.groundedtheory.com/dcforum/general/296.html>.

Socialini  tyrim  instituto sociologijos doktorantūros „Sociologinio tyrimo rengimo ir atlikimo“ egzamino programa. Prieiga internete: <http://www.sti.lt/doktorantura/egzaminai/tyrim.htm>.

Strauss, Anselm and Corbin, Juliet. 2005. *Basics of Qualitative Research: Thechniques and Procedures for Developing grounded Theory* (2nd ed.). Thousand Oaks, California: Sage Publications.

Strauss, Anselm and Corbin, Juliet. 1994. "Grounded Theory Methodology: an Overview" in Denzin, Norman and Lincoln, Yvonna (eds.) *Handbook of Qualitative Research*. Thousand Oaks, California: Sage Publications.

Strauss, Anselm and Corbin, Juliet. 1990. "Grounded Theory Research: Procedures, Canons, and Evaluative Criteria" *Qualitative Sociology* 13(1): 3-21.

Telešienė, Audronė. 2007. „Kas laikytina įrodymu socio-konstruktivistiniame tyrime“, tarpdisciplininis diskursas socialiniuose moksluose: patirtis, galimybės ir ribos (Socialinių mokslų doktorantų ir jaunųjų mokslininkų konferencijos pranešimų santrauka). Kaunas: Technologija: 76-78.

Tidjani, Bassirou. 2007. „Senegalese Entrepreneurs in the USA and Managerial Decision making: A pilot study“, Africa Development XXXII(2): 41–65. Prieiga internete: <http://www.codesria.org/Links/Publications/ad2-07/Tidjani.pdf>.

Vilniaus universiteto sociologijos doktorantūros „Sociologinių tyrimų metodologijos ir metodikos“ egzamino programa. Prieiga internete: http://www.vu.lt/site_files/DRS/DOKTORANTUROS_STUDIJU_PROGRAMOS_IR_SANDAI/SOCIALINIAI_MOKSLAI_S000/SOCIOLOGIJA_05_S/Sociologiniu_tyrimu_metodologija_ir_metodika.doc.

Žydžiūnaitė, Vilma. 2006. *Taikomųjų tyrimų metodologijos charakteristikos*. Vilnius: Ciklonas.

Walker, Diane and Myrick, Florence. 2006. “Grounded Theory: an exploration of Process and Procedure” *Qualitative Research* 16(4): 547-559.

ABSTRACT

GROUNDING THEORY METHODOLOGY: COMPARISON OF GLASERIAN AND STRAUSSIAN VERSIONS

Grounded Theory is one of the most widely used methodologies in social sciences of modern days. Clear framing of differences of two principal versions of Grounded Theory (Glaserian and Straussian) is the essential question when one wants to understand it and make Grounded Theory research.

Therefore in this paper it will be briefly presented Grounded Theory and analyzed differences of its two principal versions. At first it will be discussed the context of Grounded Theory origin and its contribution to the methodology of social sciences. It will be proceeded with coherent analysis of differences of both versions.

In the beginning will be discussed historical aspects (the split between two co-originators which influenced further development of Grounded Theory methodology). Afterwards will be analyzed theoretical basis of Grounded Theory and discussed its place among quantitative and qualitative research methods. Focal attention in both topics will be given to the differences between Glaserian and Straussian versions. Ultimately it will be discussed various procedural and technical discrepancies. The analysis of differences leads to the conclusion that two versions of Grounded Theory can be treated as two substantially distinct methodologies.

Įteikta 2008 05 10

Pateikta spaudai 2008 07 24

Socialinės ekonomikos skyrius
Socialinių tyrimų institutas
Saltoniškių 58, Vilnius
Socialinio darbo katedra
Filosofijos fakultetas
Vilniaus universitetas
Universiteto 9/1, Vilnius
El. paštas: donatai@gmail.com